

IPSE DE BRUGGEN

Stappenplan voor artsen en gedragskundigen ter beoordeling van wils(on)bekwaamheid van cliënten IdB, versie 2.0

Type document	Richtlijn	Vastgesteld door	Raad van Bestuur
Status document	Definitief	Datum vaststelling	11-7-2012
Eigenaar	Zorgdirecteur CIDB	Datum laatste wijziging	september 2016
		Datum evaluatie document	voorjaar 2021

Inleiding

Dit stappenplan geeft richtlijnen voor de beoordeling van de wilsbekwaamheid van een cliënt.

De wilsbekwaamheid van een cliënt moet beoordeeld worden bij het aangaan van een ZDO – dus voorafgaand aan de start van zorgverlening –, bij het vaststellen van het zorg- en behandelplan, bij beslissingen in het kader van de wet Bopz en voorafgaand aan ingrijpende beslissingen.

Het uitgangspunt is dat de cliënt wilsbekwaam is, tenzij is vastgesteld dat de cliënt geheel of gedeeltelijk wilsonbekwaam is ten aanzien van een specifiek onderwerp of een bepaalde beslissing. Iemand is wilsonbekwaam als hij niet in staat is tot een redelijke waardering van zijn belangen *ter zake*. Vaak zijn cliënten voor de ene beslissing wel wilsbekwaam en voor de andere beslissing niet.

Mensen met een verstandelijke handicap zijn niet per definitie wilsonbekwaam, ook wanneer de rechter een vertegenwoordiger heeft benoemd (curator, mentor of bewindvoerder) betekent dat niet automatisch dat de cliënt ten aanzien van alle beslissingen volledig wilsonbekwaam is.¹

Cliënten kunnen ook gedeeltelijk wilsbekwaam zijn, dat wil zeggen dat zij mét ondersteuning van een (wettelijk) vertegenwoordiger in staat zijn samen te beslissen.

Ook als een cliënt wilsonbekwaam is, dient de zeggenschap van cliënten zoveel mogelijk gerespecteerd en gestimuleerd te worden. Dat is zowel een taak van de (wettelijk) vertegenwoordiger als van Ipse de Bruggen.

Het gevolg van de vaststelling van wilsonbekwaamheid is dat de zeggenschap van de cliënt wordt beperkt. De (wettelijk) vertegenwoordiger wordt bevoegd zijn belangen te behartigen en beslissingen te nemen. De (wettelijk) vertegenwoordiger dient de cliënt daarbij zo veel mogelijk te betrekken.

Een (wettelijk) vertegenwoordiger dient te bevorderen dat de cliënt rechtshandelingen en andere handelingen zelf verricht, indien en voor zover hij tot een redelijke waardering van zijn belangen ter zake in staat kan worden geacht. Dat betekent dat de wettelijk vertegenwoordiger een verantwoordelijkheid heeft de wilsbekwaamheid te beoordelen bij voorkomende beslissingen.

Ipse de Bruggen heeft als zorgverlener een eigen verantwoordelijkheid de wilsbekwaamheid te beoordelen. Dit dient zoveel mogelijk te gebeuren in dialoog met de (wettelijk) vertegenwoordiger. Beoordeling van de wilsbekwaamheid is een momentopname. Dat betekent dat een cliënt niet volledig wilsonbekwaam kan worden verklaard ten aanzien van allerlei toekomstige beslissingen, als er aanleiding toe is dient de wilsbekwaamheid opnieuw beoordeeld te worden.

De beoordeling van wilsbekwaamheid dient uiteraard zorgvuldig plaats te vinden. De algemene regel is dat hoe ingrijpender de beslissing is, des te zorgvuldiger de beoordeling van de wilsbekwaamheid dient plaats te vinden en ook de verslaglegging daarvan.

¹¹ Dit geldt ook als de cliënt wordt vertegenwoordigd door een vertegenwoordiger die niet door de rechter is benoemd maar die op grond van de Wgbo bevoegd is de cliënt te vertegenwoordigen (ouder, broer, zus). Zie voor verdere informatie over vertegenwoordiging: Intranet > kennisplein zorg . cliëntvertegenwoordiging

1. Wanneer vindt beoordeling van wilsbekwaamheid plaats?

- bij het aangaan van de ZDO en de start van de zorg
- bij het vaststellen van het zorg- en behandelplan
- bij beslissingen in het kader van de wet Bopz[en t.z.t. de wet Zorg en Dwang, of opvolger daarvan
- bij ingrijpende beslissingen tijdens de zorgverlening:
 - o zoals medische beslissingen over:
 - een ingrijpende medische behandeling, of het weigeren daarvan
 - de deelname aan wetenschappelijk onderzoek
 - anticonceptie
 - een non-reanimatie verklaring
 - belastende vormen van behandeling
 - vrijheidsbeperkende maatregelen (in geval van gedwongen vocht, voeding en/of medicatie)
 - o zoals niet-medische beslissingen over:
 - de woning, een verhuizing of zelfstandig wonen
 - de plaats en aard van dagbesteding
 - vrijheidsbeperkende maatregelen (niet zijnde gedwongen vocht, voeding en/of medicatie)
 - relatie
 - de keuze voor een persoonlijk begeleider
 - het contact met ouders en familie
 - de keuze voor een curator, mentor of bewindvoerder
 - toestemming voor inzage in het dossier
 - de besteding van financiën

Signalen die erop wijzen dat het van belang is de wilsbekwaamheid te beoordelen:

- Een cliënt geeft herhaaldelijk een antwoord dat niet past bij de gestelde vraag
- De emotie van een cliënt past niet bij het antwoord dat hij of zij geeft
- Een cliënt vraagt steeds opnieuw om informatie
- Een cliënt geeft meteen 'zomaar' toestemming
- Een cliënt verzet zich (verbaal of non-verbaal)
- Ongebruikelijke argumenten van een cliënt bij het instemmen met of weigeren van een onderzoek of behandeling

2. Wie doet een verzoek om beoordeling van wilsbekwaamheid?

De persoonlijk begeleider of de zorgmanager kan een verzoek doen aan een arts of aan een gedragskundige. Ook een (wettelijk) vertegenwoordiger kan verzoeken om de wilsbekwaamheid van een cliënt te beoordelen. Het initiatief tot beoordelen kan ook genomen worden door een behandelaar.

3. Door wie wordt de wilsbekwaamheid beoordeeld?

Wanneer een beslissing medische zaken betreft, is de arts degene die de wilsbekwaamheid beoordeelt. Bij overige ingrijpende beslissingen is de gedragskundige degene die de wilsbekwaamheid beoordeelt.

4. Uitgangspunten bij de beoordeling

- Er zijn geen glasharde criteria. Iedere stap vraagt om een afweging aan de hand van het specifieke geval.
- Probeer zoveel mogelijk in dialoog met de cliënt en diens (wettelijk) vertegenwoordiger tot een beslissing te komen.
- Organiseer collegiaal overleg bij twijfel of verschil van mening.
- Hoe ingrijpender de beslissing, des te zorgvuldiger dient de beoordeling te zijn.

Het is van belang om alle belangrijke stappen zorgvuldig in het cliëntendossier/CVO vast te leggen, waaronder:

- De concrete aanleiding voor de beoordeling van wilsbekwaamheid
- Overleg dat heeft plaatsgevonden met de (wettelijk) vertegenwoordiger en eventueel met anderen die de cliënt goed kennen
- Heeft collegiaal overleg plaatsgevonden en zo ja, met wie?
- De persoon of personen die de beoordeling hebben gedaan
- Het besluit dat genomen is

5.1 De voorbereiding van de beoordeling

5.1. Wie is de cliënt?

Ga na welke relevante informatie er is over de cliënt: het cognitief en emotioneel niveau, het levensverhaal, en de manier waarop met de cliënt wordt gecommuniceerd.

Zijn er factoren die maken dat de cliënt tijdelijk minder in staat is om afwegingen te maken?

Is er binnen afzienbare tijd een verbetering te verwachten?

Wanneer de cliënt naar het oordeel van zowel de arts of gedragskundige, de persoonlijk begeleider en de (wettelijk) vertegenwoordiger niet in staat is om over een beslissing mee te denken en daarover te communiceren, is de conclusie duidelijk dat er sprake is van wilsbekwaamheid. Er wordt dan afgezien van een nadere beoordeling. Uiteraard dient dit goed te worden vastgelegd in het dossier. Bij enige twijfel of verschil van mening wordt de wilsbekwaamheid wel nader beoordeeld.

5.2. Om welke beslissing gaat het?

Ga na hoe complex de beslissing is waar het over gaat, of de gevolgen ingrijpend zijn, of de beslissing schade kan opleveren voor de cliënt of voor anderen. Als het gevolg van een beslissing zeer ingrijpend of belastend is, stellen we hogere eisen aan de beslisvaardigheid van de cliënt en zal de beoordeling van de wilsbekwaamheid extra zorgvuldig moeten plaatsvinden.

5.3. Wat houdt wilsbekwaamheid in bij het betreffende onderwerp?

Omschrijf zo mogelijk welke informatie de cliënt moet begrijpen om tot een keuze te kunnen komen. Het is van belang dat hem of haar de informatie is gegeven die nodig is met het oog op de aard en de reikwijdte van de te nemen beslissing. De informatie dient te zijn afgestemd op het bevattingsvermogen van de cliënt en de cliënt dient er blijk van te geven de informatie te begrijpen.

5.4. Welke personen uit de omgeving van de cliënt zijn betrokken bij de beslissing?

Geef aan welke personen met de cliënt in gesprek zijn (geweest) over de desbetreffende beslissing, en welke personen, naast de (wettelijk) vertegenwoordiger, mogelijk betrokken zijn. Bijvoorbeeld: ouders, familie, levenspartner, persoonlijk begeleider, vertrouwenspersonen van de cliënt, gedragskundige of arts, behandelaar.

Bij ingrijpende beslissingen is het van belang zoveel mogelijk gezamenlijk met de (wettelijk) vertegenwoordiger tot een besluit te komen over de wilsbekwaamheid. Ga na welke personen je bij de besluitvorming wilt betrekken.

6. De beoordeling

6.1. Geef de cliënt informatie over de beslissing die aan de orde is. De informatie moet relevant zijn en afgestemd zijn op het bevattingsvermogen van de cliënt. De cliënt moet de informatie kunnen begrijpen (vertellen, gebruik maken van visuele ondersteuning of zelf laten meemaken). Houd rekening met aspecten als: voelt de cliënt zich voldoende veilig, kan ik aansluiten bij het niveau en de belevingswereld van de cliënt?

6.2. Ga na of de cliënt de informatie inderdaad begrepen heeft. Ga na wat de keuze van de cliënt is ten aanzien van de beslissing die aan de orde is. Ga na of de cliënt zich voldoende duidelijk kan uitdrukken.

Daarvoor moet worden gekeken naar de manier waarop de cliënt reageert: wat de cliënt zegt is belangrijk, evenals het gedrag nadat hij of zij de informatie heeft ontvangen. Laat de cliënt navertellen in eigen woorden (of laat hem of haar aanwijzen) wat de keuze is.

6.3. Trek in overleg met de (wettelijk) vertegenwoordiger een eerste conclusie: is de cliënt wilsbekwaam om over dit onderwerp te beslissen?

Als de cliënt informatie niet begrijpt en niet kan aangeven wat hij wel of niet wil: de cliënt is wilsonbekwaam.

6.4. Als de cliënt na het eerste oordeel wilsbekwaam lijkt te zijn:

Ga nu met de cliënt in op de gevolgen van de eigen keuze.

Ga na of de cliënt de gevolgen van zijn of haar keuze kan overzien (ook op de langere termijn), of abstracte informatie begrepen wordt en of de cliënt kan overzien wat de beslissing betekent voor de eigen manier van leven. Kan de cliënt de keuze motiveren? Wijzen verbale en non-verbale uitingen in dezelfde richting? Zijn er tegenstrijdigheden in de uitlatingen van de cliënt? Past de keuze bij de persoon van de cliënt? Geeft de cliënt er blijk van dat hij of zij de keuze kan integreren in het eigen leven? NB of het besluit van de cliënt overeenkomt met de voorkeur van de beoordelaar is geen criterium!

6.6. Ga nu in overleg met de (wettelijk) vertegenwoordiger opnieuw na of de cliënt wilsbekwaam is om over dit onderwerp te beslissen. Bij twijfel: ga na of je het wenselijk vindt om anderen, bijvoorbeeld een collega te raadplegen of een moreel beraad voor te stellen.

6.7. Trek je conclusie:

- Wilsbekwaam: de cliënt is in staat tot het nemen van de beslissing
- Gedeeltelijk wilsbekwaam: de cliënt is mét ondersteuning van de (wettelijk) vertegenwoordiger in staat tot het nemen van de beslissing
- Wilsonbekwaam: de cliënt is niet in staat tot het nemen van de beslissing. De consequentie is dat de (wettelijk) vertegenwoordiger beslist

6.8. Bespreek de conclusie met de (wettelijk) vertegenwoordiger. Het is van belang om alle belangrijke stappen zorgvuldig in het cliëntendossier/CVO vast te leggen, waaronder:

- De concrete aanleiding voor de beoordeling van wilsbekwaamheid
- Overleg dat heeft plaatsgevonden met de (wettelijk) vertegenwoordiger en eventueel met anderen die de cliënt goed kennen
- Heeft collegiaal overleg plaatsgevonden en zo ja, met wie?
- De persoon of personen die de beoordeling hebben gedaan
- Het besluit dat genomen is

Hoe uitgebreid zo'n verslag moet zijn, hangt mede af van de ingrijpendheid van de beslissing die genomen moet worden.

Let op! Ook als de cliënt als wilsonbekwaam is beoordeeld, is het van belang de cliënt te blijven informeren over de beslissing en de stappen die genomen worden.

7. Na de beoordeling

7.1. Indien er verschil van mening is met de (wettelijk) vertegenwoordiger over de conclusie:

- In complexe situaties of wanneer de meningen verschillen kan het van belang zijn om een moreel beraad te beleggen.

- Wanneer de arts of gedragskundige en de (wettelijk) vertegenwoordiger van mening verschillen over de wilsbekwaamheid, is het beleid van Ipse de Bruggen dat een beoordeling wordt gevraagd aan een onafhankelijke deskundige (second opinion).

7.2. Informeer de cliënt en de (wettelijk) vertegenwoordiger over het klachtrecht.